

HİNDUİZM'DE DOĞUM ALGISI VE JATAKARMA (DOĞUM RİTÜELİ)*

Canan SEYFELİ**

Tuba CEBE***

Öz***

Makalenin konusu Hinduizm'de doğum algısı ve doğum ritüeli olan *jatakarma*dır. Doğum ritüelinin temel amacı dünyaya yeni gelen insanı arındırmak ve kutsamaktır. Çünkü doğum *mokşaya* ulaşamamış, yani *samsaraya* tabi olmuş ruhun önceki yaşamından kalan kötü *karmaların* sonucudur. Bu nedenle Hinduizm'de her yeni doğan insan kirli kabul edilir ve arınma gerekir. Arınma ise ritüelle mümkündür. Bunun için doğum ritüeli doğumun hemen sonrasında icra edilir. Törende sırasıyla şu üç ayin yapılır; zihin/bilgelik üretme, uzun ömür ve güç ayini. Makalenin temel amacı doğum algısının *karma*, ölüm, *samsara*, *mokşa* kavramlarıyla bir bütün oluşturduğunu ve bunlara göre biçimlendiğini ortaya koymaktır. Buna göre doğum, bu kurtuluş kavramları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Zihnin Brahman'dan uzak tutulması insanı dünyaya bağlar, kötü *karma* biriktirmesine sebep olur ve kurtuluştan uzaklaştırır. Bu yönüyle doğum olumsuz ve acıdır. Ancak, arzu ve istek gibi insanın doğuştan gelen kusurlarına karşın bu olumsuz durumdan kurtulma potansiyeli de vardır. Bu nedenle doğum olumlu ve kurtuluş imkanıdır. Doğum ritüeli ise kurtuluş yolunda iyi *karma* biriktirmek için olumlu bir başlangıç ve hazırlık anlamına gelir. Ölüm sonrası yakılan beden süfli bedendir. Önceki yaşamın tüm eylem ve düşüncelerinin izlerini taşıyan ince bedense korunur ve *atmanı* (ruhu) çevreler ve korur. Bu, olumsuz izlerle dünyaya gelen ruh kurtuluşa ulaşamaz. Özellikle gerçek bilginin kavranması için zihindeki izler silinmelidir. Çünkü bilinç altına yerleşmiş olan düşünceler yaşantıya ve düşünceye olumsuz anlamda yön verir. Bu sebeple, doğum ritüelinde bu izlerin silinmesi için

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 26.04.2023, Accepted / Kabul Tarihi: 13.05.2023

DOI: <https://doi.org/10.58852/dicd.1288060>

* Bu makale, "Tuba Cebe, Hinduizm'in Kurtuluş Fikrinde Samskaralar: Geçiş Ritleri, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı (Dinler Tarihi), Danışman: Prof. Dr. Canan SEYFELİ, Diyarbakır" künyeli halen devam etmekte olan tezden üretilmiştir.

** Prof. Dr. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı/ Professor, Dicle University, Faculty of Theology, Department of History of Religions, Diyarbakır, Turkey

e-posta: cseyfeli@yahoo.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3379-2812>

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dinler Tarihi Bilim Dalı/ Graduate Student, Dicle University, Institute of Social Sciences, History of Religions, Diyarbakır, Turkey e-posta: tubacebehan@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-9302-3479>

yapılan uygulamalar vardır. Hinduizm’de doğum algısının olumsuz olması, *jatakarma* ritüelinin oluşumunu büyük oranda etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Hinduizm, Doğum, Ruhgöçü, Ölüm, Kurtuluş, Ritüel

BIRTH CONCEPTION AND JATAKARMA (BIRTH RITUAL) IN HINDUISM

Abstract

The subject of the article is *jatakarma*, which is the birth perception and birth ritual in Hinduism. The main purpose of the birth ritual is to purify and bless the newcomer to the world. Because birth is the result of bad *karma* from the previous life of the soul, which is subject to reincarnation because it cannot reach *moksha*. This is why in Hinduism every newborn human is considered unclean and ritual is required for purification. For this reason, the birth ritual is performed immediately after birth. In the ceremony, the following three rites are performed respectively; ritual of mind/wisdom generation, longevity and power. The main purpose of the article is to reveal that the perception of birth forms a whole with the concepts of *karma*, death, *samsara*, *moksha* and is shaped according to these. Accordingly, birth was evaluated within the framework of these salvation concepts. Keeping the mind away from Brahman connects man to the world, causes accumulation of bad *karma* and distances him from salvation. In this respect, birth is negative, pain and suffering. However, besides the innate flaws of human beings such as desire and desire, there is the potential to get rid of this negative situation. Therefore, birth is positive and an opportunity for salvation. Birth ritual, on the other hand, signifies a positive start and preparation for accumulating good *karma* on the path to salvation. The body that is burned after death is the subtle body. The subtle body, which bears the traces of all the actions and thoughts of the previous life, is preserved and surrounds and protects the atman (spirit). The soul that comes into the world with these negative traces cannot reach salvation. In particular, the traces in the mind should be erased in order to grasp the true knowledge. Because thoughts settled in the subconscious give negative direction to life and thought. For this reason, there are applications made to erase these traces in the birth ritual. Therefore, the negative perception of birth in Hinduism greatly affected the formation of the *jatakarma* ritual.

Keywords: Hinduism, Birth, Reincarnation, Death, Salvation, Ritual

GİRİŞ

Makalenin konusu Hinduizm’de doğum algısı ve *jatakarma* adı verilen doğum ritüelidir. Geçiş ritüellerinden (geçiş menseklerinden) doğum ritüeli doğum sırasından doğumdan birkaç saat sonrasına kadarki süreç içerisinde yapılır. Bu, bir arınma ritüelidir, çünkü doğumla anne ve bebekte kirlilik meydana geldiğine inanılır. Bu yüzden bu ritüelin amacı kirlilikten arınma ve arındırmadır. Ancak temelde doğum *samsara* döngüsünün bir halkasıdır ve son ölümlerle ruhun kurtuluşu, özgürleşmesi ve özü Brahman ile

birleşmesi gerçekleşmemiş, dolayısıyla döngüde kalarak yeniden doğumu, ruhgöçünü, *samsarayı* yaşamak zorunda kalmış demektir. Bu nedenle doğum olumsuz anlamından dolayı kirlilik kazandırır. Ancak insan kirlilik gibi arınma gerektiren durumlardan kurtulmanın bir yolunu, arınma imkanını geliştirmiştir. Bunun için bir ritüel uygulama yeterlidir. Hinduizm’de bu ritüel *jatakarma (janman)* diye isimlendirilir. Ancak öncesinde ve sonrasında yine *samskara* olarak kabul edilen başka ritüeller de vardır.

Doğum ritüelinin anlaşılır hale gelmesi için öncelikle bu ritüeli oluşturan şartların, özellikle Hinduizm’in doğum algısının ortaya konması gerekir. Temelde doğum olumsuzdur, ama yine kurtuluş fikrine bağlı olarak *mokşaya* ulaşamayan ruhun yeniden doğumla bir kurtuluş imkanı daha bulması nedeniyle olumludur. Yine de öz ve yaratılış itibarıyla insanın kusurlu olması söz konusudur. Ancak bu kusurlu, olumsuz veya kirli durumlardan kurtulma potansiyeli de vardır. Bu iyi karma biriktirme imkanı doğurur ve aynı zamanda kurtuluş imkanı demektir. Hem iyi karma hem de arınma anlamına gelen doğum ritüeli de bu kirliliğin bir kısmından kurtulma anlamı taşır.

Çalışmanın temel amacı Hinduizm’in doğum algısını ve *jatakarma* adı verilen doğum ritüelinin anlamını ve böylece doğumun insan, dünya hayatı, ölüm sonrası hayat gibi temel konularla ilişkisini ve bunlarla bir bütünlük oluşturduğunu ortaya koymaktır. Buna göre Hinduizm’de doğum algısının *karma, samsara, ölüm, mokşa* gibi temel kavramlarla doğrudan ilişkisi vardır. Ayrıca tanrı ve insan fikriyle de bağlantısı vardır. İnsan fikrinde onun kusurlu, günahlı ve kötü unsurlarla bezeli olması söz konusudur. Bu olumsuz durumlar *jatakarma* gibi arınma ritüellerini doğurmuştur. Bu nedenle çalışmanın başka bir hedefi doğum ritüelini ve anlamını biçimlendiren temel inançları, doğuma yol açan durumları ve bunlardan hareketle doğum algısının genel özelliklerini açığa çıkarmaktır.

Çalışmanın temel konusu olan Hinduizm’de doğum ve ritüeliyle ilgili müstakil bir çalışmaya ulaşamamıştır. Konuya en yakın çalışmalar Raj Bali Pandey’in “*Hindu Samskaras: A Socio-Religious Study of the Hindu Sacraments*” ve Lakshmi Kapani’nin “*The Philosophical Consept of Samskara*” isimli eserleridir. Bunun yanında daha çok konunun arkaplanına açıklık kazandıran Türkçe eserlerin başında Ali İhsan Yitik’in “*Hint Kökenli Dinlerde Karma İnançının Tenasüh İnançıyla İlişkisi*” isimli eseri, Fuat Aydın’ın “*Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Arayışı (Hinduizm’de Kurtuluş)*” isimli eseri, Mehmet Masatoğlu’nun “*Hinduizm’de Dharma Kavramı*” isimli doktora teziyle Aksin ve Seyfeli’nin “*Mrtyu: Hinduizm’de Ölüm*” isimli makaleleri zikredilebilir.

Makalede Hinduizm’in doğum algısını temelde evrene ve insana yüklenen anlamın biçimlendirdiği, dolayısıyla kurtuluş fikrinin ve bu fikri çevreleyen *karma, samsara, ölüm, mokşa* gibi temel kavramlarla birlikte bir bütünlük oluşturduğu görülmüştür. Buna göre doğum kurtuluşu engelleyen *samsara* döngüsünün bir aşaması olduğu için olumsuz olarak algılanmıştır. Ama aynı zamanda bu durumu üstesinden gelinebilir kılan doğum ritüeli ve anlamı sayesinde doğumun yeni bir kurtuluş imkanı, dolayısıyla olumlu

kabul edildiği anlaşılmıştır. Makalede bu hususlara dikkat edilmiş ve konu sırasıyla; “Hinduizm’de Doğum Algısını Biçimlendiren Temel İnançlar”, “Hinduizm’de Yeniden Doğuma Neden Olan Durumlar”, “Hinduizm’de Doğum Algısı” ve “Jatakarma (Doğum Ritüeli) ve Anlamı” başlıkları altında ele alınmıştır.

1. Hinduizm’de Doğum Algısını Biçimlendiren Temel İnançlar

Hinduizm’de doğum algısını biçimlendiren ve doğumu anlamlandıran temel kavramlar; *karma*, *samsara*, ölüm ve *mokşadır*. Dolayısıyla doğum olgusu bu kavramlar doğrultusunda anlaşılır hale gelebilir. İlk ve en önemli sebep *karmadır*. Çünkü, ölüme ve doğuma sebep olan bağ *karmadır*. Ölümü kurtuluş takip ederse *karma* yeniden doğuma yol açmamış demektir. Dolayısıyla *karma* olmazsa her insan rahatlıkla kurtuluşu yaşar. *Karma* gereği insan önce dünyaya sonra ruhgöçüne bağlanmış olur. Bu bağlılık nihai hedefe ulaşılmayan ölümü getirir.

Karma kelimesi, Sanskritçe yapmak anlamındaki “kr” fiil kökünden türetilmiştir¹. Dini literatürde ise bir eylemde bulunma, önceki yaşamda yapılan olumlu veya olumsuz eylemlerin karşılığı, ahlaki görev gibi anlamları barındırır². *Karma* iyi ve kötü eylemlerdir. Hint kökenli dini geleneklerin tamamında yer alır ve esas itibarıyla iyi ve kötü eylemler bütünüdür³. İyi eylemler zaten sonuç olarak kişiyi kurtuluşa kavuşturacağından üzerinde pek durulmaz. Ancak kötü eylemler ve onlardan kurtulma yolları önemlidir. Çünkü, kötü eylemlerle kazanılmış *karma* yeniden doğumla dünya hayatına yol açar ve yeniden doğum olumsuzdur. Başka bir ifadeyle kötü *karma* dünya bağı kesilmeden tekrar bedenlenmeyi, yani doğumu doğurur, bu nedenle doğum da istenilmeyen bir durumdur.

Karma, kişinin yaşamına dini kurallar ve görevler çerçevesinde yön verilmesini ister. Bu kurallara uygun olmayan yaşam ve eylemler kötü ve yanlıştır. Hinduizm’de dini kurallar ve görevler kısaca *dharma*⁴ kelimesiyle ifade edilir. *Dharma* kutsal metinlerle belirlenmiş

¹ Gavin Flood, “Introduction: A History of Hindu Practice”, *The Oxford History of Hinduism: Hindu Practice*, ed. Gavin Flood (New York: Oxford University Press, 2020), 11.

² Johannes Johannes Bronkhorst, *Karma* (Hawai: Sheridan Books, Inc., 2011), XIX.

³ Hint kökenli dini geleneklerde karmanın önceki yaşamdan bağımsız olmadığı ve sonraki yaşamı belirleyici olduğu kabul edilmektedir. Budizm’de de karma iyi ya da kötü olan bütün eylemleri içermektedir. Bu ve önceki yaşamların karması sebep iken sonraki yaşam bu sebebe dayalı sonuçtur. Sonucun kesin olarak ortaya çıkacağına inanılmakla birlikte nasıl, ne şekilde ve ne zaman olacağı konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Her eylemin varlığı bir şekilde sürerken nihayetinde bir etki göstereceğine inanılır. Dolayısıyla karmanın sonucu yeni doğum ve yeni ölümlerdir. Bkz. Hüsamettin Karataş, “Sakyamuni Buda’nın Tarihsel Kişiliği ve Öğretisinin Yeni Bir Din Haline Geliş Süreci”, *Dini Araştırmalar* 16/42 (2013), 133-134.

⁴ *Dharma*: Hint dini düşüncesinin önemli kavramlarından biri olan *dharma*, gelenek içerisinde ve tarihi seyrinde gelişme gösteren hukuki, ahlaki ve sosyal anlamlara sahip bir kavramdır. Dolayısıyla *dharmanın* tek bir anlamı yoktur. Hindu yaşamının hemen her bölümünde kökleri olduğu ve yaşanması beklenen kural ve düzenlemeleri sağladığı için Hinduizm’in önemli bir parçasıdır. Bir anlamda, *dharma* bireyin vicdanına da yön vererek kişisel eylemlere rehberlik eder. Ayrıca, müntesiplerince inançlarının da adını karşılayan kavramdır. *Dharma*, şeylerin doğal doğruluğu olan kozmik düzen (rta) tarafından desteklenen uygun eylemler, ritüeller, sosyal ve kişisel davranışlar olarak da tanımlanır. Mahabharata’da *dharmanın* önemi üzerinde durulurken onun düzenli bir dünya

ve sınırı çizilmiş öğreti anlamındadır. Kutsal metinlerin önemli kısmı beşer değil vahiy ürünü kabul edilir. Dolayısıyla dini kurallar ve görevler de tanrısal kurallar konumundadır. *Dharma* kuralları kapsamında iki önemli kavram daha vardır. Bu kavramlar *kama*⁵ ve *artha*⁶ olup kişinin yaşamına yön vermede yardımcı hususlar barındırırlar. Bu iki kavram kural olarak konulmuş ve yaşanılması istenen dört hedeften ikisidir ve *dharma* kavramıyla ilintilidir. *Dharma*’nın ahlaki kuralları *karmayı* ilgilendiren kısımdır. *Dharmanın* ahlak ilkeleri de kutsal literatüre göre belirlenmiştir. Yalnızca iyi niyetli iyi eylemler iyi *karmaya* yol açabilir⁷. Buna göre kutsal kitaba uygun fiiller iyi, uygun olmayanlar ise kötü *karmayı* meydana getirir. Örneğin *Kama* arzuları ifade eder. Ancak, bu arzunun hedefi Brahman birliğini yaşamak olmalıdır. Bu amacın sadece dünyaya ait kılınarak hedefinden sapması kötü *karma* biriktirmeye sebep olur. Yine *Artha* maddi kazanç elde etmektir. Maddi kazanç aile *aşramasında* ailenin ihtiyacını karşılamak ya da öğrenci aşamasındaki *brahmacaryaların* ve *sanyasin* aşamasındaki kişilerin bakımına yardımcı olmak içindir⁸. Ancak burada esas olan dünyevi hayatı bilinçle yaşamaktır. Ters açıdan düşünüldüğünde ise zihin Brahman’a odaklanmalı ve bilinç eylemlere de yansımalıdır.

Bhagavat Gita kitabında iyi eylemler, karşılık ve fayda beklenmeyen eylemler olarak tanımlanır⁹. Yani, herhangi bir eylem uygulanırken içinde bulunulan ruh durumu önemlidir. Örneğin, nefret, öfke veya faydacı bir bakış açısıyla bir eylemde bulunuluyorsa bu kötü *karmaya* sebep olur. Bunun sonucu olarak ruhgöçü ve kötü doğum gerçekleşir. Bu kötü duyguların zıddı olan sevgi, şefkat, hoşgörü gibi duygular varsa iyi *karma* oluşur¹⁰. Dolayısıyla bir yaşamdaki iyi ve kötü *karma* gelecek yaşamdaki doğumun iyi veya kötü olmasını belirler.

için gerekli yetkinliğe sahip olduğu ifade edilir. Bkz. Jamie Bennett, “The Four Goals/ Aims of Life: 1. Dharma”, *Mahavidya: Scholarly Resources for the Study of Hinduism* (28 Aralık 2019), 10-75; Amrutur V. Srinivasan, *Hinduism for Dummies* (Indiana, Indianapolis: Wiley Publishing, Inc., 2011), 41; Geniş bilgi için bkz. Mehmet Masatoğlu, *Hinduizm’de Dharma Kavramı* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Dinler Tarihi, Doktora Tezi, 2020), 10-75.

⁵ *Kama*; arzunun neden olduğu eylem ve düşüncelerdir. Hinduizm’de arzu ve isteklerin meşru çerçevede dairesinde sınırlandırılması ve tek arzunun tanrıyla birlik olma isteği taşıması gerekir. Bkz. Deserae Yellow Horn, “Karma, Samsara, and Reincarnation: The Concept of Samsara”, *Mahavidya: Scholarly Resources for the Study of Hinduism* (04 Mart 2015).

⁶ *Artha*, kişinin yaşamın sürdürülebilmesi ve toplumsal işleyişin devam edebilmesi için çalışması ve kendisine ve ailesine yetecek kadar maddi kazanç elde etmesini ifade eden bir kavramdır. Maddiyat elde etme dünyaya bağlanmayarak bir görev bilinci taşınmalıdır. Bkz. Jaipal Singh, “Hindu, Hinduism and Hindustan: Part IV: Varnashram and Purushartha”, *Boloji.Com* (Erişim 19 Nisan 2023).

⁷ D. C. Rao, *Understanding Hinduism: Basic Concepts Explained* (The Hindu American Foundation, ts.), 10.

⁸ Singh, “Hindu, Hinduism and Hindustan: Part IV”.

⁹ Mohandas K. Gandhi, *Gandhi’ye Göre Bhagavat Gita*, çev. Vecihi Karadoğan - Seda Darcan (İstanbul: Kaknüs, 2020), 71.

¹⁰ Ali İhsan Yitik, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi* (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1996), 116.

Hinduizm’de doğum algısını belirleyen başka bir kavram *samsara*dır. Türkçede *samsara*, tekrar doğuş, ruh göçü, tenasüh, reenkarnasyon gibi kelimelerle anlam bulur¹¹. Dini gelenekte ise, maddi esaret, koşullu yaşam gibi anlamları kapsar¹². *Samsara*, Hinduizm’in ahiret inancını şekillendirdiği gibi, dünya algısını da ortaya çıkarır. Çünkü dünya Tanrının yansıması (*maya*) olup bir ilüzyon, yani gerçekliği olmayan ama gerçekmiş gibi algılanan bir yerdir. *Samsaradan* kurtulmak ise ilüzyondan çıkıp asıl gerçekliğin farkına varmak ve onu idrak etmekle mümkün olur. Buna göre dünya yaşamı gerçek değildir ve bu nedenle kurtulması gereken bir mekandır¹³.

İkisinin de başlangıç anlamı nedeniyle doğumun yaratılışla ilişkisi vardır. Dolayısıyla ölümün de son anlamıyla kıyametle bağlantısı vardır. Bu ikisiyse doğum-ölüm döngüsü ve ruh göçü, yani *samsarayla* ilişkili bir durumdur. Mitolojiye göre ebedi olan Brahma’nın evreni yaratma faaliyeti durmaksızın sürekli ve döngüsel olarak devam eder¹⁴. Bu *kalpa* çağıyla ilgilidir. Her *kalpa* çağı evrenin yeniden yaratılışıyla başlar ve kıyametiyle son bulur. Evrende sürekli dönen dört *yuga* dönemi vardır¹⁵. Bu dörtlü *yuga* döngüsüne *maha* denir. Yaratıcı Tanrı Brahma’nın bir günü bin *mahadır*. Bin *maha* bir *kalpa*dır. Brahma’nın ömrü yüz yıldır ve bir ömrüne *maha kalpa* adı verilir. *Maha kalpa* hem evrenin bir ömrüdür hem de Vişnu’nun bir nefes süresidir. Nefes verdiğinde binlerce evren yaratılır ve her evrende bir Brahma doğar. Vişnu nefes aldığı anda, tüm evrenler emilir ve Brahma ölür. Bu nedenle ebedi olduğu kabul edilen Vişnu “Evrenin Yaratıcısı” ve “Evrenin Ölümü” olarak adlandırılır¹⁶. Buna evrensel yeniden doğum denebilir¹⁷. Dolayısıyla evrenin yeniden yaratılışı da doğum anlamına gelir. Evrenin ölümü yeniden bedenlenmesini doğurur. Bhagavat Gita’da Şri Bhagavan (Krişna)’ın ifadesiyle önce evrende *dharma* azalırken *adharma* yükselir. Bu her *yugada* gerçekleşirken iyiler korunur, kötüler ise yok edilir. Böylece evrenin yeniden bedenlenmesiyle *dharma* da yeniden kurulmuş olur¹⁸. Bu bedenlenme ve *dharmanın* yeniden kurulması evrenin doğumu anlamına gelirken aynen ruhun yeniden bedenlenmesi gibi *dharma* da yenilenir. Dolayısıyla *dharma* evrenin ruhu anlamına gelir. Bu sebeple, her yeni doğum bir yaratılıştır. Bu insan için de geçerlidir. Yaratılış, *samsara* döngüsü gereği tekrar dünyaya gelişi ifade eder. Modern Vedanta ekolünün bir gurusu olan Sivananda yeniden bedenlenmenin cansız varlıklarla ilişkisini şöyle açıklamıştır: “Ruhlar gittikleri yoldan etere, eterden havaya dönerler. Havadan sonra duman, dumandan sonra sis olur, sis

¹¹ Yitik, *Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi*, 71.

¹² “Samsara: English Translation of the Sanskrit Word”, *Sanskrit Dictionary.org* (Erişim 28 Ekim 2022).

¹³ Swami Nikhilananda, *Hinduizm* (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 2003), 31.

¹⁴ Kiseong Shin, *The Concept of Self in Hinduism, Buddhism, and Christianity and Its Implication for Interfaith Relations* (Oregon: Pickwick Publications, 2017), 20.

¹⁵ Manu, “Manusmriti, The Laws of Manu, Chapter 9”, çev. George Buhler, *Hinduism Facts* (Erişim 21 Nisan 2023), 301-302.

¹⁶ Heinrich Zimmer, *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*, ed. Josebh Campbell, çev. Gül Çağalı Güven (İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2004), 56.

¹⁷ Sevinç Aksin - Canan Seyfeli, “Mrtyu: Hinduizm’de Ölüm”, *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 14/1 (2022), 225.

¹⁸ *Bhagavad-Gītā: As It Is Complete Edition* (New York: Collier Books, 1972), 4.7-8.

olduktan sonra bulut olur, bulut haline geldikten sonra yağmur olarak yağar. Sonra pirinç, mısır, otlar, ağaç, susam ve fasulye olarak doğar. Bu bitkiler ruhlar için bir bekleme yeridir”¹⁹.

Hinduizm’de doğum ve ölüm nedensellik kuramıyla açıklanır. Dünya yaşamındaki her bir fenomenin, neden ve sonuç odaklı karşılıklı ilişkisi bulunur. İlk nedensellik, *jatakarma* (doğum), yaşlılık ve ölüm üçlüsüdür. Doğum, yaşlılık ve ölümün nedeni iken ölüm ise doğum ve yaşlılığın nedenidir. Dönüşümlü olarak nedensellik zinciri vardır, çünkü yaşam ölümle aynı mekandadır. Atomların doğar doğmaz ölmesi tekrar doğması insanla ilişkilendirilir. Bu vesileyle yaşlılık ve ölümün doğumdan kaynaklandığına açıklık getirilir. Kozmolojik düzende evrenin yeniden doğumu ölümünü doğurduğu gibi her yeni doğum da bedensel yok oluşu meydana getirir. İnsan için düşünüldüğünde ölümün nedeni yine doğumdur. Doğum, *karmanın* aracılık ettiği oluş (*bhava*) nedeniyle gerçekleşir²⁰.

Ölüm sonrası yakılan beden süfli bedendir. Önceki yaşamın tüm eylem ve düşüncelerinin izlerini taşıyan ince bedense korunur ve *atmanı* (ruhu) çevreler ve korur. Bu, cennet ya da cehennemlerde ara varoluşlara ve nihayetinde dünyaya yeniden doğuşa neden olur²¹. Bu, ölüm-doğum döngüsü, yani *samsara* döngüsüdür. Ruhun taşıdığı duygular ve eğilimleri, yani kişiliği aynı kalır. Nitekim kişi, arzularla çevrilidir. Arzusu, iradesine yön verdiği gibi iradesi de eylemlerine yansır. Sonuç olarak da kişi ne ekerse onu biçer²².

Arzu ve istek bağlarından kurtulamayarak bu bağların engellemesiyle dünya yanılığını anlayamamış, dolayısıyla Brahman gerçeğini kavrayamamış kişilerin tekrar dünyaya gelmeleri gerekir. Nitekim kısıtlı zaman dilimi olan sadece bir yaşamda bu sırta vakıf olmanın ve akıl erdirmenin mümkün olmadığı görülür. Bunun için tekrar doğum gerçekleşmelidir. Her doğumun kişiyi ruhsal olarak biraz daha kurtuluş yolunda ilerleteceği düşünülür²³. Sonuç olarak ruh hem kötü *karmanın* karşılığı olarak hem de ruhsal olarak ilerleme gösterebilmek için tekrar dünyaya gelir.

Samsara döngüsüne bağlı nedensellik ilkesi, Hinduizm mitolojisinde ölüme yaratılış ve doğum anlamı yükler. Bu Upanişadlarda şu şekilde geçer: “Başlangıçta hiçbir şey yoktu. Her şey ölümle, açlıkla örtülmüştü, çünkü açlık ölümdür. ... o sözle ve bedenle birlikte var olan her şeyi ortaya çıkardı. Rigleri, Yacusları, Samanları (Veda şarkılarını), şiir ölçülerini, kurbanları, insanları ve sığırları. O bunları ortaya çıkartınca yemeye de başladı. Doğrusu

¹⁹ Sri Swami Sivananda, *What Becomes of the Soul After Death* (India: A Divine Life Society, 1999), 14.

²⁰ Christmas Humphreys, *Karma and Rebirth* (Library: Curzon, 1994), 18.

²¹ Klaus K. Klostermaier, *A Survey of Hinduism* (Albany: State University of New York Press, 2007), 175.

²² Sudhir Kakar, *The Inner World: A Psycho-Analytic Study of Childhood and Society in India* (Indian: Oxford University, 1981), 48.

²³ Srinivasan, *Hinduism for Dummies*, 45; Ayrıca bkz. Fuat Aydın, “Karma ve Samsara Döngüsünde İnsan”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi* 48 (2009), 163.

o her şeyi yedi”.²⁴ Ölüm ve açlık kavramları ilişkilendirilmiş ve bu ilişki ise ölümün her şeyi yok etmesi, tüketmesi şeklinde yorumlanmıştır. Dolayısıyla açlığı sebebiyle kendi yarattığını yiyen ölüm, bu ilişkide hem başlangıç hem de son anlamını taşımaktadır²⁵.

İki çeşit ölümden bahsedilebilir; birincisi gerçek ve arzu edilen ölümdür. İkincisiyse gerçekliğe ulaştırmayan ve istenmeyen ölümdür. İlki, dinin hedeflerinden olan kurtuluşa, yani *mokşaya* ulaştıran ölümdür. Bu ölümden tekrar dünyaya geliş yoktur. Çünkü gerçek olmayan beden yoklukta asıl mekanında kalırken canlılık veren ruh ise özündeki *atmanın* farkına varmış ve onunla birliğe kavuşmuştur. Yani tanrısal alemde aslına dönmüştür. İkinci ölüm ise nedeni olan doğumla tekrar bedenlenen ruh için bir eziyettir²⁶. Ölüm, kutsal metinlerde *mrtyu* terimiyle ifade edilir²⁷. Yaratılış ve ölüm bu kavramla açıklanır. Aynı zamanda bu terim arzu ve öfke sahibi olan ölüm tanrıçası *Mrtyu*'ya da isim olmuştur²⁸. Bu tanrıçanın neden olduğu doğumlarda da kendisi gibi arzu ve öfke duyguları bulunan insanların olacağı anlaşılır. Bu İstenilmeyen duygular ölümlerle ilişkilendirilir. Bu duygulardan, dolayısıyla gerçekliği olmayan duyular alemine kapılmaktan sıyrılıp *mokşaya* ulaşılmadığı sürece, doğum-ölüm girdabından kurtulmak mümkün değildir.

2. Hinduizm’de Yeniden Doğuma Neden Olan Durumlar

Hinduizm’de her doğum bir yaşam ve bir ölümü beraberinde getirir. Ölüm ve yeniden doğum ise bir ruhgöçünün gerçekleştiği anlamına gelir. Dolayısıyla ruhgöçünün gerçekleşmesine tesir eden durumlar ruhun yaşamlarına ve *karmasına* bağlıdır. Bu da kişinin inanç ve eylemleriyle ilgilidir. Ruhgöçünün oluşmasına yol açan durumlar aynı zamanda doğum algısını da etkiler. Bu doğrultuda Hinduizm’in doğum algısını şekillendiren konuların başında tanrı fikri ve insan-tanrı ilişkisi yer alır. Genelde tanrı, duyular alemine aşan özelliklere sahipse aşkın, duyular alemine bir şekilde dokunan ise içkin diye tanımlanır²⁹. Hinduizm’de tanrının her iki özelliği de vardır. Bhagavadgita metnindeki tanrı tasavvuruna göre Hinduizm’de tanrı hem her şeyin kaynağı, özü olarak içkin hem de sonsuzluğu bakımından aşkın olarak tanımlanır. Yine aynı metne göre, insan-tanrı ilişkisinde herşey nedensellik ilkesiyle yürürken yaratılışı ve düzeni yerleştirdikten sonra tanrı çekilmiş gibidir ve insan yaşamına doğrudan tesir etmez: “Tanrı, dünyadaki canlıların eylemlerini, eylem yapıcılığını ve bu eylemlerin sonuçlarını

²⁴ *Upanishadlar*, çev. Korhan Kaya (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008), 4.

²⁵ Arindam Chakrabarti, “Dream, Death, and Death Within a Dream”, *Imaginations of Death and the Beyond in India and Europe*, ed. Günter Blumberger - Sudhir Kakar (Singapore: Springer Nature, 2018), 108; Ayrıca bkz. Aksin - Seyfeli, “Mrtyu”, 215-234.

²⁶ Gian Giuseppe Filippi, *Mrtyu: Concept of Death in Indian Traditions*, çev. Antonio Rigopoulos (New Delhi: D.K. Printworld, 1996), 21.

²⁷ Aksin - Seyfeli, “Mrtyu”, 215-234.

²⁸ Wendy Doniger O’flaherty, *The Origins of Evil in Hindu Mythology* (Delhi: Motilal Banarsidass, 1988), 213-299.

²⁹ Akın Cengiz, “Aşkinlik ve İçkinlik Bağlamında Bhagavatgita Adlı Eserdeki Tanrı Anlayışı”, *Turkish Studies* 13/3 (2018), s.206; Bkz. Mariasusai Dhavamony, “Dinlerde Tanrı Anlayışı”, çev. Fuat Aydın, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2010), s.193.

belirlemez; bunlar Doğa'nın belirlediği şeylerdir. Tanrı insanlara günah ya da sevap vermez. Bilgi cehalet tarafından örtüldüğünden canlılar şaşırıp kötü yola saparlar.”³⁰ Dolayısıyla insanın hayatında kurtuluşa ulaşması esas olmakla beraber insanın bağlı olduğu ve tanrının kurduğu düzen Doğa diye ifade edilmiştir. İnsan yaşamına dokunmayan tanrı ölüm sonrasında kişinin eylemlerine karşılık olarak ceza ve mükafat da veremez. Hinduizm’de Cennet ve cehennem de sadece ruhların duraklarıdır. Ruh *karmasına* göre geçici olarak cennet ya da cehennemde kalır. *Karmasının* meyveleri tükenince ruhgöçüyle tekrar dünyaya döner³¹. Dolayısıyla doğum nedensellik ilkesine göre *samsara* döngüsünde bir halkadır ve aynı zamanda hem ceza anlamına gelirken hem de kurtuluşa ulaşma imkanındır.

Hinduizm’de insanı aldatmaya çalışarak bir mücadele durumuna sebep olan şeytan inancı yer almaz. Bunun yerine gerçekliği olmayanın gerçekmiş gibi algılanmasından kaynaklanan aldanma (*maya*) vardır. Dolayısıyla insan bu mücadeleyi kendisine karşı gerçekleştirir³². Başka bir ifadeyle mücadelesini varlığın yaratılışından kaynaklanan doğasında ve doğasına karşı gerçekleştirir. Çünkü insan kendi doğasında var olan arzu ve istek duygularıyla doğmuştur. Bu duygulardan kurtulmak için bir mücadele vermesi gerekir. Bu mücadeleyi daha çetin bir hale getiren sınırlı bir zihin yapısına sahip olması yanında geçmiş yaşantıların etkisi altında olan bir bilinç durumu da söz konusudur. Bu mücadelenin zihinsel boyutunda insan zihin bulanıklığı problemiyle karşılaşır. Bu, üç şekilde kişiyi zorlar. Modern Vedanta ekolünün bir gurusu olan Krishnananda bunları kısaca şöyle ifade etmiştir: ilki (*mala*) zihnin perdelenmesi; ikincisi (*vikşepa*) zihnin kararsızlık ve odaklanamama durumu ve üçüncüsü (*avarana*) zihnin ışığını da engelleyen siyah bir perde ile kapanmasıdır³³.

Ruhun geçmiş yaşantılarının etkisinde kalan bilinç durumu dört şekilde olur. Bu dört bilinç Mandukya Upanişadlarda “AUM” harfleri bilincin dört hali olarak tanımlanır. Üç harf ilk üç bilinci ve döngüdeki yaşamı, dördüncüsü (AUM) ise bütünü, bu üçünden ve döngüden kurtuluşu ifade eder³⁴. İlki (A), ferdi bilinçtir ve beden ve duyuların istek ve arzularını yerine getirme, yani uyanıklık halidir. İkincisi (U) kolektif bilinçtir ve geçmişteki yüce şahsiyetleri takip ya da onlarla çatışma durumundaki rüya halidir. Üçüncüsü (M) ulaşılması hedeflenen son seviye olup evrensel bilinçtir ve derin uyku halidir. Bu seviyede ben, sen, o algısı kalkar ve biz algısı yerleşir. Bilincin Brahman bilgisine uyandırıldığı en yüksek seviyedir. Artık Atman ve Brahman ikililiği kalkmış

³⁰ *Bhagavadgita: Hinduların Kutsal Kitabı*, çev. Korhan Kaya (Ankara: Dost Kitabevi, 2001), V.14-15.

³¹ Amitabh Vikram Dwivedi, “Naraka”, *Hinduism and Tribal Religions*, ed. Pankaj Jain vd., Encyclopedia of Indian Religions (Dordrecht: Springer Netherlands, 2018), 1.

³² Devdutt Pattanaik, *Faith: 40 Insights into Hinduism* (India: Harper Collins, 2019), 23.

³³ Swami Krishnananda, *Lessons on the Upanishads* (Sivananda Ashram, Rishikesh: The Divine Life Society, ts.), 46; Ayrıca bkz. R. C. Ganjoo, “Mala, Vikshepa, Avarana: Three Obstacles on the Spiritual Path”, *Boloji.Com* (Erişim 21 Nisan 2023).

³⁴ Swami Krishnananda, *The Mandukya Upanishad* (Sivananda Ashram, Rishikesh, India: The Divine Life Society, ts.), 10-14; Ayrıca bkz. K. Klaus Klostermaier, *A Concise Encyclopedia of Hinduism* (Oxford: Oneworld, 2003), 32.

sadece mutlak birin farkındalığı kazanılmıştır. Upanişadlara göre ruhta bilinç önce (A)'dan (U)'ya, sonra (M)'ye ve üçünü bütünleyince dördüncü (AUM) bilince, yani ilahi bilince doğru yol alır³⁵. Buna göre insanın hem zihin hem de bilinç mücadelesi Atman'ın Brahman ile, yani tek öz ile bir oluncaya, kurtuluncaya kadar devam eder. Bu, doğum ve onun getirdiklerinden kurtulma anlamına gelir.

Yeniden doğumun nedeni olarak bilgi yanlışlığı da gösterilir. Böylece, bilgi nesnelere hakkında yanlış bilgi dört aşamada insanı istenilmeyen doğuma götürür:

- Kötülükler (*doşa*); Bağlanma sonucu bazı kötülükler ortaya çıkar. Bunlar, hoşgörüsüzlük (*asuya*), kıskançlık (*irşya*), düzenbazlık (*maya*) ve hırs gibi kötülüklerdir.
- Düşkünlük (*pravritti*); Bu kötülükler beden, konuşma ve zihin (*manas*) vasıtasıyla doğru ve yanlış eylemlerden kurtulmayı imkansızlaştıran idraksizliktir.
- Doğum (*janma*); Doğumun nasıl olacağını yapılan eylemler belirler. İyi bir doğum isteniliyorsa iyi eylemlerde bulunulması gerekir.
- Acı (*dukha*); Doğum, acı ve kederdir³⁶.

Bilinç düzeylerini aşmayı ve kurtuluşa ulaşmayı engelleyen ilk basamaklar kötülükler ve düşkünlük olup bunlar doğuma neden olur. Dolayısıyla doğum ruh için acı, keder, yani ceza anlamındaki bir hayat ve neyi getireceği bilinemeyen yeni bir ölüm demektir.

3. Hinduizm'de Doğum Algısı

Hinduizm'de doğum istenilen bir durum değildir. Bu yüzden acı, keder, tutsaklık, kölelik, kirlilik gibi kavramlarla açıklanır. Ayrıca Hinduizm'de, beş acı durumu vardır. Bunlar; “embriyo aşaması, yaşlılık, hastalık, ölüm ve doğumdur”³⁷. Doğuma iki durumda olumsuz bakılır. İlki ruhun öz itibarıyla Brahman (tanrısal ruh)'dan gelmesi ve doğumun bundan uzak kalmaya yol açtığı için eziyet anlamına gelmesidir. Çünkü ruh duyular alemine ait değildir. Asıl mekanına kavuşmadığı sürece tutsaktır. İkincisi ise duyular aleminden kaynaklanan bireysel ruh'un kirlenmiş olmasıdır. Kısıtlı bilgi ve güce sahip olan bu ruh hırslar, arzular, egoizm, gurur, açgözlülük, şehvet, duygularıyla donatılmıştır. Bu duygu bağlarından kurtulamadığı için doğum meydana gelir. Dolayısıyla önceki yaşamını bu duygular çerçevesinde geçirdiği için yeni yaşamında bunlar sıfırlanmaz, bilinç altında ve duygularında varlığını sürdürür. Bu sebeple her yeni doğan kirliliği kabul edilir. Ruhsal olarak bu kirlilik durumu doğuma vesile olan anneye de bulaşır. Bu durum arınmayı ve ritüeli gerektirir. Hinduizm'de bu çeşitli ritüelleri barındıran bir süreçtir ve her bir ritüele *samskara* adı verilir. Doğum *samskaraları*

³⁵ Nermin Öztürk, “Hinduizmdeki Günlük İbadetlerden: Sandhyavandanam”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (2018), 25, 74n; Dört bilincin yedi aşaması için bkz. Swami Jnaneshvara Bharati, “Om Mantra and the Seven Levels of Consciousness”, *Swamij.com* (Erişim 22 Nisan 2023), 2.

³⁶ Fuat Aydın, *Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Arayışı (Hinduizm'de Kurtuluş)* (İstanbul: Ataç, 2005), 61.

³⁷ Lakshmi Kapani, *The Philosophical Concept of Samskara* (Delhi: Motilal Banarsidass, 2013), 15.

doğum öncesinde başlar ve doğum sonrasında da devam eder. Doğumla gelen kirliliğin on gün sürdüğü kabul edilir ve bu günler yapılan *samskaraların* yardımıyla huzurla atlatılır³⁸.

Doğumun hemen ardından icra edilen ilk *samskara*, *jatakarma* adı verilen doğum ritüelidir. Bu ritüelin hedefi kirlilik giderilerek bebek ve annenin kutsanmasıdır³⁹. Ancak yeterli görülmez. *Upanayana* adı verilen inisiyasyon *samskarasına* kadar Brahmin çocuğu bile olsa kirli sayılır. Çünkü *Sudra* makamındadır ve Vedaları okuyamaz⁴⁰. İnisiyasyon ritüeliyle kişi ruhsal olarak arındırılmış bir aleme yeniden doğar ve kirlilik durumundan tamamen kurtulur. *Samskara* ritüelleri ile kusurlu olan insanın zihin yapısı ve duyguları kademeli olarak temizlenir. İnsanın ilerleme aşamaları pamuk örneği ile açıklanır. Buna göre, pamuk tarladan toplanır; temizlenir ve iplik haline getirilir; daha sonra iplik kumaş olarak dokunup boyanır. Aynı şekilde, kusurlu olan insan bir dizi ritüel aracılığıyla hem dıştan hem de içten arındırılarak Atman'ın bilgisi haline getirilir⁴¹.

Ölüm derin bir uyku durumudur. Doğum ise uyanıklıktır. Doğumun uyanıklık durumu bilinç seviyesinin de uyanık olmasıdır. Bu aşama istenilmeyen bir aşamadır. Çünkü bilincin uyanık olması arzu ve isteklerin de en üst seviyede olduğu durumdur⁴². Her doğan bu bilinç seviyesinde doğar ve mücadele böyle başlar. Bu anlamda doğum istenilen bir durum değildir. Mutlak biri kavrayan bilinç durumuna ulaşmak için büyük bir çaba gereklidir.

Doğumun olumsuz yönleri yanında olumlu görüldüğü bir nokta vardır. Hinduizm’de tekrar doğum, yani *samsara* döngüsü kişilere kurtuluş için bir şans daha tanınması nedeniyle iyi kabul edilir. Bir yaşantıda istenilen seviyeye ulaşmanın imkansız olduğu görüşü vardır. Brahman bütünlüğünü herkesin yaşaması gerekir. Başka türüsü yoktur, herkes kurtuluş olarak da kabul edilen asli formuna geri dönmelidir. İşleyişin düzeni bu şekildedir. Dolayısıyla ruhgöçü ve doğum sonsuzluğa ulaşmak için bir vasıtaadır. Arzu ve öfke sahibi kışkırtıcı bir şeytana benzetilen ölüm, bu durumda daha iyi yerlere gelebilmek için “*hayat kapısını açan altın anahtarlı melek*” olarak görülür⁴³.

Hinduizm’in tarihsel seyrine göre, doğum algısı değerlendirildiğinde ilk olarak Vedalar dönemindeki doğum düşüncesine bakılması gerekir. Bu dönemde dünya ve doğum algısı olumludur. Çünkü zaten ölüm sonrası yaşam hakkında net bir düşünce yoktur ve zaten çok fazla da önemsenmemiştir. O, dönemin insanları yaşadıkları zamanı önemsemişler

³⁸ Raj Bali Pandey, *Hindu Samskaras: A Socio-Religious Study of the Hindu Sacraments* (Banaras: Vikrama Publications, 1949), 122.

³⁹ Kim Kinnott, *Hinduism: A Very Short Introduction* (London: Oxford Üniversitesi, 1998), 21.

⁴⁰ Sudra: Hindu kast sisteminde en alt tabaka olup upanayanayı (erginlenme inisiyasyonunu) alma hakkı yoktur. Sudralar kutsal ip takamaz, Vedaları okuyamaz ve dinleyemezler. Bkz. Ali Gül, *Ansiklopedik Hinduizm Sözlüğü* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2018), 374.

⁴¹ Pujyasri Chandrasekharendra Saraswati Swami, *Hindu Dharma: The Universal Way of Life* (India: Bharatiya Vidya Bhavan, ts.), 593.

⁴² Bharati, “Om Mantra and the Seven Levels of Consciousness”, 2-6.

⁴³ Sivananda, *What Becomes of the Soul After Death*, 4.

ve bunun “yüz yıl” gibi uzun ömürlü olmasını dilemişlerdir. Bu, Vedalardaki yakarışlarda ve bir babanın yeni doğan çocuğuna “yüz yıl yaşa” şeklindeki duasında ifade edilir. Upanişadlar döneminde ise ölüm sonrası yaşam üzerine yoğunlaşmıştır. Bu dönemde din algısının bütünüyle değiştiği görülür. *Samsara* döngüsü ve kurtuluş inancı bu dönemde oluşmuştur. Bu inanç değişikliği yaşam algısındaki değişime paralel olarak gelişmiştir. Vedic dönemlerde olumlu ve istenilen dünya görüşü yerini kurtulmak istenilen dünya görüşüne bırakmıştır. Bu değişen ve gelişen durum doğum algısının olumsuz olmasına neden olmuştur⁴⁴.

Hinduizm’de her yeni doğan insanın üç şeye borçlu olarak doğduğuna inanılır. Buna göre “*Her doğan erkek bilgelere, atalara ve tanrılara borçlu olarak doğar*”. Bu borçların her Hindu erkek tarafından ödenmesi gerekir. Bilgelere borcunu ilim öğrenmekle ve ilimle meşgul olmakla öder. Atalara borcunu ölen babası için cenaze törenini yönetmekle öder veya bir oğul sahibi olmak da atalara borç ödemek olarak kabul edilir. Dolayısıyla bir erkeğin oğlu olduğu anda atalarına olan borçlardan kurtulur ve bu borç oğluna kalır⁴⁵. Ayrıca evlenip kurban ateşini sürdürerek tanrılara olan borçlarının karşılığını verir⁴⁶. Tanrılara borcu da vardır ve özellikle ölüm tanrısı Varna’ya olan borcu önemlidir ve bu borçtan kurtulmak için kendini tanrıya adaması gerekir⁴⁷. Kurtuluş anlamındaki ölümsüzlüğe kavuşmanın yolu bu borçların ödenmesinden geçer⁴⁸. Buna göre borçların ödenme gayesi doğumu engelleyerek aslına, yani Brahma ile birliğe ulaşmaktır.

4. Jatakarma: Doğum Ritüeli

Pandey’in aktardığına göre (1949)⁴⁹, *jatakarma* töreni, doğum başlamadan önce doğum sürecinin sağlıklı geçmesi için yapılmaya başlanır ve hemen doğum sonrası bebek için yapılan ayinlerle devam eder. Bazı olumsuz durumlarda ritüel zamanı ertelense de uygulama zamanı genel olarak doğum anındadır. Ayrıca, on günlük kirlilik döneminin bitiminde yapılabileceği hakkında görüşler de vardır. Doğumun başlamasıyla beraber, baba “*sutika*” denen doğum yeri ateşini yakar. Baba, on günlük kirlilik boyunca bu ateşe sabah ve akşam pirinç samanıyla karıştırılmış hardal tohumlarını sunar. Ateşe kurban sunumu anne ve bebeği kötü ruhsal güçlerden korumak amacıyla⁵⁰.

⁴⁴ O’flaherty, *The Origins of Evil in Hindu Mythology*, 214.

⁴⁵ Gavin Flood, “Hinduism”, *Rites of Passage*, ed. Jean Holm - John Bowker (London, New York: Pinter Publishers, 1994), 74.

⁴⁶ Klaus K. Klostermaier, “Moksa”, *The Hindu World*, ed. Sushil Mittal - Gene Thursbuck (Canada: Taylor & Francis e-Library, 2005), 295.

⁴⁷ Kapani, *The Philosophical Consept of Samskara*, 16.

⁴⁸ Pandey, *Hindu Samskaras*, 122.

⁴⁹ Pandey, *Hindu Samskaras*, 121-129; Bugün ritüel bazı küçük farklılıklarla uygulanmaktadır. Bkz. Mia White, “Jatakarma”, *Jatakarma - Hindu Birth Ritual* (Erişim 23 Nisan 2023).

⁵⁰ Pandey, *Hindu Samskaras*, s.121,122,127; “Sutika: English Translation of the Sanskrit Word”, *Sanskrit Dictionary.org* (Erişim 28 Ekim 2022); Ateşte yakma kurbanı cesedin yakılma amacıyla da yer alır. Buna göre sunuların ateş vasıtasıyla tanrılara ulaştırılması ve kötü güçlerden korunmadır. Bkz. Cemil Kutlutürk, “Hinduizm’de Cenaze Törenleri (Antyeşti Samskara)”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 8/1 (2016), 181.

Babanın ve ataların kurtuluşu erkek çocuğuna bağlı olduğu için baba erkek çocuk beklentisi içindedir. Oğlu olan bir erkek kusurlarından arındırılır ve kurtuluşu gerçekleşir. Oğlu olan baba cenaze ritüeline benzeyen *sraddha* ritüelini gerçekleştirir. Bu ritüeldeki *sraddha* babanın Brahmanlara susam ve hediyeler sunarak mutluluğunu paylaştığı basit bir törendir⁵¹. Cenazedeki *sraddha* oğulun baba için yapması gereken görevken doğumdaki *sraddha* babanın oğul için yerine getirmesi gereken görevidir. *Jatakarma* ritüelinde yapılan önemli üç ayın bulunur:

1- *Medha-janana* (bilgi-idrak üretimi töreni); Baba küçük parmağı ve altın bir aletle bebeğe bal ve sade yağ verirken diğerleri ortaya ekşi süt, pirinç, arpa, siyah boğa kılı gibi şeyler koyarlar. Sade yağın güzellik üreticisi ve tatlı olması yanında birçok rahatsızlığa ve hastalığa iyi gelme özelliği ve faydaları vardır. Balın ve altının özellikleri ise bebeğin zihinsel gelişimi için eşit derecede elverişli olduğu kabul edilir. Bu sırada baba bebeğe gizli bir isim verirken kulağına "Sen Veda'sın" der. Gizlidir, çünkü düşmanların büyülerinden korunması içindir⁵². İsim verilmesi kişiliğini, dolayısıyla varlığını kabul etme anlamına gelirken gizli olması tanınıp bilinmesin diye olmalıdır.

2- *Ayusya*; bebeğin uzun bir ömür sürmesini hedefleyen ritüeldir. Baba, bebeğin göbeği ya da sağ kulağına mırıldanarak mitolojide uzun ömrü simgeleyen Agni, Brahman Soma gibi tanrı ya da tanrısal varlıkların isimlerini ve uzun ömürlü olma sebeplerini anarak dua eder. Böylece bebeğin ömrünün uzayacağına inanılır. Ayrıca, üç kat uzatacağını düşünerek kutsal metinlerde geçen "Yaş üç kat" sözünü üç defa okur. Ardından beş Brahmanı davet eder. Onlar etrafında durup nefes alma veya verme ifadeleriyle bebeğin nefesini güçlendirmek ve ömrünü uzatmak için büyülü bir ayin yaparlar. Sonra, baba bebeğin doğduğu yere dokunurken şükran dileklerinde bulunur. Çünkü bu yerin çocuğun güvenli bir şekilde doğumunda etkili olduğuna inanılır ve bu sebeple saygı gösterilir⁵³.

3- Güç ayini; baba, daha sonra bebeğin saf bir yaşamı ve dayanıklı ve savaşçı olması için bir ritüel gerçekleştirir. Bebeğe; "Taş ol, balta ol, bozulmaz altın ol. Sen gerçekten de öz oğulsun; böylece yaşa yüz sonbahar." der. Bu, aileye ve dünyaya kabul anlamına da gelir. Sonra baba anneye bir oğul doğurduğu için güç temalı tanrısal övgülerde bulunur. Ardından bebek göbek kordonu kesildikten sonra yıkanır ve emzirmesi için anneye verilir. Anne bebeğin korunmasını dileyen dualarla alır. Bu arada goblinleri (kötü cinleri) ve tanrısal varlıkların kötü etkisini yataktan uzak tutma amacıyla doğumdan beri kapının dışında törenle yakılmış kutsal ateşe anne kalkana kadar sabah ve akşam ateşe pirinç samanyla karıştırılmış hardal tohumlarını sihirli bir formülü ifade ederek sunar. Baba bebeğin üstünü örter, böylece hastalık getiren Kumara'nın kötülüklerinden korurken onu yatıştırmak için sözler yanında bebeğin hasta olmadığını söyler. Törenler sona erince

⁵¹ Pandey, *Hindu Samskaras*, s.123.

⁵² Pandey, *Hindu Samskaras*, 123-124.

⁵³ Pandey, *Hindu Samskaras*, s.124,125.

özellikle oğul olduğu için Brahmanlar'a hediyeler sunulur, hediyeler ve sadakalar dağıtılır⁵⁴.

5. Doğum Ritüelinin Anlamı

Hinduizm'de doğum ritüeli *jatakarma* (*janman*) doğumla dünyaya yeni gelen insanın karşılanması, dünyaya hazırlanması ve en önemlisi kişiliğinin belirlenerek doğumun olumsuzluklarına karşı önlem alınması anlamına gelir. Bu nedenle doğum ritüelleri Hinduizm'in insan, kişilik ve benlik anlayışıyla ilgilidir. Benlik üç unsurdan müteşekkildir. Birincisi *atman* ve Sanskritçede nefes veya ruh anlamındadır ve benlik, ruh ya da ego diye çevrilir⁵⁵. İkincisi *jiva* ve Sanskritçede can veya yaşayan demektir. Hinduizm'de yaşayan, kendisini zihin ve bedenle özdeşleştiren benliktir. Ancak gerçek benlik *atman*⁵⁶, yani tanrısal ruhtur. Üçüncüsü *sarira*, yani bedendir. *Sarira atmanı* çevreleyen ve koruyan bedendir ve üç yönlüdür. Bunlar görünen beden (*sthula-sarira*), süptil (ince) beden (*linga-sarira*) ve mutluluğa ulaşma imkanını destekleyen ve *karmanın* etkilerini sonraki yaşamlara taşıyan nedensel bedendir (*karana-sarira*)⁵⁷. Bu nedenle doğum ritüelinde insanın üç bileşeni olan *atman*, *jiva* ve *sariranın* kutsanması söz konusudur⁵⁸. İlk ikisi farklı ruhlardır. Tanrısal ruh olan *atman* ölümsüz ve saftır, benliğin asıl ve ana unsurudur. Kurtuluş *atman* içindir. *Mokşaya* ulaşan *atman* Brahma'ya, tanrısal öze, yani aslına kavuşmuş olur. *Sarira*, yani beden ise yaratılmış evrene aittir ve ölümlerle doğada kalır. *Atman* kirli değildir, kirli olan *jiva* ve *sarira*dır. *Atmanı* sarmalayan *jiva* ve *sarira* onu bedeninin arzu ve istekleri vasıtasıyla duyular alemine hapsedmektedir.

İnsanın kurtuluş mücadelesi doğumla başlar. Çünkü *jivanın*, yani dünyevi ruhun önceki yaşamlardaki yanlış eylemlerin izlerini taşıdığına inanılır⁵⁹ ve kirli kabul edilir. *Samskara* ritüellerinden doğumla ilgili olanlar bu kirlilikten arınma ve olumsuz olan dünyaya hazırlama amaçlı yapılırlar. *Jatakarma samskarası* da bu amacı taşır. *Jatakarma*, bu nedenle doğumdan hemen sonra yapılması gereken bir yeni doğan ayinidir. Yeni doğan insanın benliğinin bütününe kutsanması ve saflaştırılması anlamına gelir⁶⁰.

Doğumun yaratılışla ilişkisinde zaman, yani yıl fikri yer alır ve bu Prajapati⁶¹ ile ilişkilidir. Çünkü daha önce olmayan yıl, Prajapati'yle birlikte aynı anda var olmuştur. Dolayısıyla

⁵⁴ Pandey, *Hindu Samskaras*, 125-128.

⁵⁵ K. T. S. Sarao, "Anatman/Atman (No-Self/Self)", *ENCYCLOpedia.com* (Erişim 23 Nisan 2023).

⁵⁶ "Jiva", *ENCYCLOpedia.com* (Erişim 23 Nisan 2023).

⁵⁷ "Sarira", *ENCYCLOpedia.com* (Erişim 23 Nisan 2023); Ayrıca bkz. Filippi, *Mrtyu: Concept of Death*, 131, 151, 240, 251.

⁵⁸ Filippi, *Mrtyu: Concept of Death*, 59.

⁵⁹ Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, 101.

⁶⁰ Mary McGee, "Samskâra", *The Hindu World*, ed. Sushil Mittal - Gene Thursbuy (Canada: Taylor & Francis e-Library, 2005), 342.

⁶¹ Prajapati, Rig Veda'da, yeri ve göğü yaratan, yaşam soluğu veren, bütün canlıları saran, bütün tanrıların üstünde bir tanrıdır. Atharvaveda'da ise, daha çok yaratıkların koruyucusu olarak görünür. Sathapatha Brahmana'da Prajapati Visvakarman ile özdeşleştirilir. Prajapati'nin "en yüce tanrı" niteliği, tanrıların babası olması ve başlangıçtaki yalnızlığı bütün Vedalarda ve Brahmanalarda görülür. Sutralarda

yaratılış gerçekleşmiştir, bu anlamda doğum da bir yaratılıştır. Prajapati ise Hiranyagarbha, yani Altın Yumurtadan çıkmış ve böylece duyular evreninin yaratılışı gerçekleşmiştir⁶². Bu bir yıl sürmüştür⁶³. Böylece yaratılış süreklilik de kazanmıştır, sürekliliği sağlayan yıldır. Bu nedenle bir bebeğin doğumu da bir yıl sürer.

Dünya düzleminde yıl, başı ve sonu olan bir zamanı ifade eder. Yıl, başlangıç anlamıyla yaratılış ve var oluş iken son anlamıyla yok oluş olarak görülür. Bu nedenle yıla tanrısal bir değer verilmiştir ve yılı kutsama amaçlı kurban⁶⁴ ritüelleri de yapılır. Bu kurbanla kişinin yaşamının bir yılının kutsanması yoluyla ölümsüzlük istenir ve yıl kutsanarak ölümden kurtulma hedeflenir. Yine bir başlangıç olan doğum yıl vasıtasıyla gerçekleşir. Bu nedenle hamilelik boyunca doğumun sağlıklı gerçekleşmesi için kurban sunumlarıyla yıl kutsanır. Doğumla birlikte uzun ömür ve ömrün yılları için adaklar sunulur. Yılın on iki ayını temsilen on iki parça çömlek üzerinde Agni’ye adaklar sunulur. *Ayusya* ayininde duada zikredildiği gibi Agni, insanın bir yıllık yaşantısını kutsama figürlerindedir⁶⁵.

Doğum *samskarası* hem istek ve dilekler barındırır hem de korunma ve korkulardan kurtulma amaçlıdır. Çünkü doğum, yeni bir kişilik ve oluşum anlamına gelir. Bunun sorunsuz oluşması ve sonrasında olabilecek olumsuz durumların ortadan kaldırılması istenir. Bu hassasiyet bir erkek çocuk sahibi olma noktasında daha ciddi boyuttadır. Oğul sahibi olmanın önemi kendisini daha önce evlilikte gösterir. Rig Veda’ya göre evliliğin amacı bir erkeğin aile sahibi olma yoluyla tanrılara kurban sunması ve oğullar doğurmasını sağlamaktır⁶⁶. Erkek için eş benliğinin yarısıdır, dolayısıyla kişi evlenmediği sürece yarım ve eksiktir. Bu eksikliğin asıl nedeni ancak bu yolla bir oğul sahibi olabilmesinden kaynaklanır. Bu nedenle kişi evlenerek neseb sahibi olur ve sonra tamamlanır⁶⁷. Erkek evlat sahibi olma arzusu ve çabası doğum ritüelinin hemen

Brahma ile özdeşleştirilir. Upanişadlarda ise “Yaratılışın Efendisi”dir. Bkz. Korhan Kaya, *Hint Mitolojisi Sözlüğü* (Ankara: İmge Kitabevi, 1997), 117-118.

⁶² *The Vedas: An English-Only, Indexed Version of The 4 Veda Samhitas in One Document* (Dharmic Scriptures Team, 2002), 1.10.121; Ayrıca bkz. Pandit Sri Rama Ramanuja Acari, *Sukta Sangraha* (srimatham.com, 2017), 23-24.

⁶³ David A. Leeming, *Creation Myths of the World an Encyclopedia* (Kalifornia: ABC-CLIO, 2010), 144.

⁶⁴ Hinduizm’de canlı kurban sunulduğu dönemler olsa da genel olarak canlı kurbanı yoktur. Daha çok pirinç gibi tahıl ağırlıklı yiyecekler yanında soma, süt gibi kutsal sayılan içecekler sunulur. Bu gıdaların sunulmasının önemli bir sebebi mitolojiden kaynaklı olarak ya da başka sembolik anlamları nedeniyle kutsal kabul edilmesidir. Ancak kutsal fikrini de doğuran en temel neden kurban ve sunuların kurulduğu kadim dönemde insan için en kıymetli olanın tanrıya sunulma isteğidir. Kurban ve sunuların alışveriş gibi bir anlamı vardır. Sunuldukları tanrıya, mesela Agni’ye verip karşılığında çocuk isteme gibi beklentiler yer alır. İnsan düzleminde kurban günahkâr olarak doğan insanın ritüeller aracılığıyla arındırma ve saflaştırma, böylece mükemmelleştirme ve yeniden doğma imkanı sunan eylemlerdir. Bkz. Barbara A. Holdrege, “Dharma”, *The Hindu World*, ed. Sushil Mittal - Gene Thursbuy (Canada: Taylor & Francis e-Library, 2005), 219; Gandhi, *Gandhi’ye Göre Bhagavat Gita*, 72.

⁶⁵ Jan Gonda, *Prajapati and the Year* (Amsterdam, Oxford, New York: North-Holland Publishing Company, 1984), 78-79.

⁶⁶ *The Vedas*, III.53.4, V.3.2, V.28.3, X.85.36.

⁶⁷ Pandurang Vaman Kane, *History of Dharma Sastra (Ancient and Medieval Religious and Civil Law)* (Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1941), Vol II, Part I/216; Hammet Arslan, “Manu Kanunnamesi’nde Evlilik”, *Milel ve Nihal* 10/1 (11 Kasım 2014), 95.

öncesine kadar fiili anlamda devam eder. Jatakarma ritüelinin ilk uygulaması babanın kurban ateşini yakması erkek bebeğinin olması içindir⁶⁸.

Jatakarma ritüelinde kurban sunumunun amacı Agni⁶⁹ ve Şiva'nın⁷⁰ yer aldığı mitolojiye dayanmaktadır. Çünkü Hinduizm'de tanrılar mitolojik kahramanlardır ve bu şekilde insan yaşamında örneklik teşkil ederler. Buna göre Agni ve Şiva'nın Skanda adında bir oğulları olur. Bu oğul güçlü, altı başlı, on iki kulaklı ve on iki gözlü olup eli, ayağı ve gövdesi vardır. Ayrıca dağları devirmesi gibi üstün güçleri de vardır⁷¹. Babayı kurtaracak olan kahraman oğul şeklinde anlatılan bu oğulun güçle ilgili özelliği ve örnekliği vurgulanır. Bu nedenle baba ritüelin güç ayini bölümünde yeni doğan çocuğuna şu sözlerle temennide bulunur; "*Taş gibi güçlü olabilirsin, büyük bilge Parshuram gibi düşmanlara karşı cesur olabilirsin ve sonsuza dek altın gibi dindar kalabilirsin.*" Güç, cesaret ve dindarlık kahraman oğulda olması istenen özelliklerdendir. Yine baba çocuğuna hitaben, "*Ah oğlum! Benim uzuvlarımdan doğdun, kalbin benim kalbimden yaratıldı, bu yüzden isminle sen benim ruhumsun. Ah oğlum, yüz yıl yaşa*" şeklinde dua eder⁷². Neslin baba aracılığıyla devam ettiği de bu cümlelerden anlaşılır. *Atmanın* taşıyıcısı babadır ve doğum yoluyla çocuğa aktarır. Yine "yüz sonbahar" yaşanması isteği vardır.⁷³ Bu, Vedalar dönemine, yani ölüm sonrası yaşam ve kurtuluş gibi kavramların olmadığı döneme aittir. Dolayısıyla var olan hayat ve onu uzun yaşamak dini yaşamın da amaçlarındandır. Rig Veda metninde "*Beni ölümden kurtar, ölümsüzlükten değil*" şeklinde yakarışlar bulunur. Ritüelin uzun yaşam ayininde "yüz yıl yaşam" ile uzun yaşam isteği dile getirilir. Dolayısıyla bu ayinin Vedalar dönemine dayandığı söylenebilir⁷⁴. Upanişadlar döneminde ise bu, kurtuluşa ulaştıracak olan gerçek ölüm isteğine dönüşmüştür. Dolayısıyla ritüele babanın kendisini ve ailesini kurtaracak bir oğul isteğinde bulunulan yakma ve sunma biçimli kurban ateşi bu döneme dayanmaktadır.

Doğumun biri olumsuz diğeri olumlu iki yönü vardır. Birinci yönü doğumun, yani olgunun kendisinden kaynaklı olumsuzluk olup dünyaya yeni gelen insanın hayata

⁶⁸ Pandey, *Hindu Samskaras*, 125.

⁶⁹ Agni: En eski Veda tanrılanndan olan Agni, Ateş Tanrısı'dır. Odun ve yağ yer, erimiş yağ içer. Sunulan kurbanları yalar yutar. O, diğer tanrıların beslendiği bir ağızdır. Sunulan kurbanları Tanrılara ulaştıran aracıdır. Kurban ateşinin kişileştirilmiş halidir. Üç biçimde; cennette güneş, havada parlaklık ve yerde ateş olarak bulunur. Agni, Vayu ve Surya veya Agni, İndra, Surya üçlüsünde yer alır. Önem sırasında İndra'nın ardından gelir. Ona sunulmuş yaklaşık 200 ilahi vardır. Bkz. Korhan Kaya, *Hintlilerde Tanrı* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1998), 14; Ayrıca bkz. Korhan Kaya, *Hinduizm* (Ankara: Dost Kitabevi, 2011), 28.

⁷⁰ Şiva; Yaratıcı Brahma ve koruyucu Vişnu ile birlikte Hinduizm'deki üçlemenin (trimurti) yok edici tanrısıdır. Buna rağmen o sevecen, şefkatli, hayırsever, yüce efendi, yüce tanrı gibi olumlu anlamlar içeren sıfat ve isimleri vardır. Şiva, evrensel ruhgöçünde evreni yok ederek yeniden yaratılışa ve doğuma yol açar. Bkz. Gül, *Ansiklopedik Hinduizm Sözlüğü*, 392-394.

⁷¹ Wendy Doniger O'flaherty, *Hindu Mitolojisi*, çev. Kudret Emiroğlu (Ankara: İmge Kitabevi, 1996), 95.

⁷² Shailaja Sarangi, "16 Sanskaras in Hinduism and Their Relevance from the Past to the Present", *Pratha: The Indian School of Cultural Studies* (22 Temmuz 2021).

⁷³ Srinivasan, *Hinduism for Dummies*, 260.

⁷⁴ Filippi, *Mrttyu: Concept of Death*, 59.

kusurlu ve günahlı şekilde başlamasıdır. İkinci yön ise doğumun bu olumsuz durumdan iyi karma ile kurtuluşa ulaşma imkanı sunmasıdır. Bu iki yönlülük Prajapati’yle ilişkilidir. Prajapati Rig Veda metinlerinde her şeyin yaratıcısı, tapınmaya layık tanrı olarak ifade edilirken⁷⁵ duyular evreninin varlıklarının yaratıcısı ve insanlar için prototip bir figürdür. Prajapati’nin nefesi ölümsüz iken bedeni ölümlüdür. Burada ölümsüz olan nefesle *atman* kastedilir. Prajapati yaratılış itibariyle iki zıt yönden oluşur. Buna göre nefes, yani *atman* ve ölümsüz yönü tanrısal, günahsız ve ebedi olmasıdır. Diğer taraftan ölümlü yönüdür ve bu iki unsuru ihtiva eder, birincisi beden (*sarira*) yönü olup kusurlu ve maddi olandır, ikincisi ise kirlili ve geçici olan ruhsal (*jiva*) yönüdür. Ancak, kusurlu kısmını düzelterek ölümsüzlüğe kavuşabilecek yetenek ile çevrilmiştir⁷⁶. Mitolojik anlatılara önem veren ve bunların kapsamında dini yaşantısını şekillendiren Hindu bilginleri ve toplumu insandaki bu potansiyelin farkında olup ona önem vermişlerdir. Vivaha ve Cenaze *samskarası* hariç doğum ve Upanayana *samskarasının* merkezinde her doğan kişideki bu yeteneğin arttırılması hedeflenir. Öncelikle geliştirilebilir olan potansiyel zihindir. Çünkü, zihin bulanıktır, ancak bunu değiştirebilmek insanın elindedir. Bu nedenle *jatakarma* ritüelinde önce zihin/bilgelik üretme ayini icra edilir. Dolayısıyla ayinin amacı oğulun doğar doğmaz ruhsal olarak üstün güçleri olan kurtarıcı konumuna gelmesi değil de geliştirilebilir yönünün üretilmesi ve arttırılması yoluyla kurtarıcı makamını elde etmesidir. Hinduizm’de bunun için çok mücadele edildiği, üzerine çokça düşünüldüğü özellikle bu felsefeyi işleyen Upaniṣadlar metninden anlaşılır. Bu anlamda bazı yoga uygulamaları, *samskaralar*, Gayatri Mantra⁷⁷ okumaları ve *om*⁷⁸ hecesi zihnin potansiyelini arttırmak içindir. Bu *samskarada* ise zihinsel gelişimi arttırmak için *Medha-janana* adlı bir tören yapılır. Bu törende Gayatri Mantra eşliğinde çocuğa bal yedirmek de yine zihinle alakalı bir uygulamadır⁷⁹. Hinduizm’de bazı

⁷⁵ Chandrani Mahato - J. Krishnan, “Vedic Cosmology in the Context of Modern Cosmic Science”, *Language in India* 18 (2018), 63; Prajapati’nin insan boyutundaki yansıması adam, ruh, benlik anlamındaki Puruṣa olup Rig Veda’da duyular evrenindeki her şeyi yaratandır. Bkz. *The Rig Veda*, çev. Ralph T. H. Griffith (Global Grey, 2018), X.90.

⁷⁶ O’flaherty, *The Origins of Evil in Hindu Mythology*, 216, 219.

⁷⁷ Gayatri Mantra: Etimolojide “man” (düşünmek) ve “tra” (korumak) şeklinde iki kelimenin birleşiminden türetildiği söylenir. Dolayısıyla, bir mantra, bilinci koşullandırır veya korur ve özgürleşmeye yol açar. Gayatri teknik olarak 24 heceli bir Vedik ölçüdür ve ölçülerin en zarifi olarak kabul edilir. Vedaların özünü temsil eder ve onun kadar değerlidir. Günlük ibadetlerde okunan duadır. Bu mantrayı tekrarlayanın iyileştirici olduğuna inanılır. Bkz. Constance A. Jones vd. (ed.), *Encyclopedia of Hinduism* (New York: Facts on File, 2007), 167, 277.

⁷⁸ *Om*: Hinduizm’deki en önemli mantradır. Hindular bu sesin zamanın başlangıcında var olduğuna ve bu sesteki yayılan titreşimlerin dünyanın oluşmasına sebep olduğuna inanırlar. Upaniṣadlarda *om*’un çeşitli şekillerde Brahman veya tüm dünya olduğu, dolayısıyla geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı kapsadığı hatta zamanı aştığı söylenir. *Om* nefestir, konuşma vedadır, bu ikisi Brahman’da birleşen vahiydir. Brahman’a aittirler ve tanrısaldirler. *Om* insan benliğinde *atmandır*. Mandukya Upaniṣad’da içsel olarak, *AUM* harflerine denk gelen dört bilinç halini kapsar: uyanıklık, rüya görme, derin uyku ve aşkın haller. Her bir harfi bir bilinç durumunu ifade eder. Dolayısıyla bilinç durumlarını kapsar ve okunduğunda bilinç seviyesini yükseltir. Bu sebeple, her ilahinin ve her dini eylemin yanı sıra kutsal bir metnin her okunuşunun başında yer alır. Bkz. Jones vd., *Encyclopedia of Hinduism*, 320; Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, 57; Öztürk, “Hinduizmdeki Günlük İbadetlerden”, 25, 75n.

⁷⁹ Pandey, *Hindu Samskaras*, 124; “Postnatal Sanskara”, *hindu scriptures.com* (08 Mart 2018).

gıdaların kutsal olduğu ve kişileri saflaştırdığı kabul edilmektedir. *Samskaralarda* kullanılan bazı gıdalar özünde saf kabul edilir. Mesela sığırdan elde edilen süt, yoğurt ve işlenmemiş tereyağı gibi gıdalar öz itibarıyla kutsaldır.⁸⁰ Yine tahıllar kutsal kabul edilir⁸¹. *Mokşaya* ulaşma yolunda bedeni besleyen gıdanın saf (*Sattvik*) olması gerekir. Ancak özünde saf (*Sattvik*) olmadığına inanılan gıdaların tanrılara, özellikle Agni'ye kurban olarak sunulması yoluyla saflaştırılması söz konusudur. Bunun prototip davranışı kutsal metinlerde geçen tanrılara kurban sunumudur. Ateşe kurban olarak sunma yoluyla gıdaların ruhsal olarak temizlendiğine inanılmaktadır. Tanrıya kurban edilen yiyeceklerden arta kalanlar ise kutsal sayılarak yenmektedir. Saf ve kutsal gıdaların zihni arındırdığı ve geliştirdiği kabul edilir⁸². Bu nedenle doğum ritüelinde tek hedef olumsuzlukları kaldırmak değildir, aynı zamanda zihnin gelişimini ve gücünü artırdığına inanılan süt, pirinç, bal gibi kutsal yiyeceklerden bir karışım yapılarak yeni doğan çocuğa tattırılır. Bu karışımın bedensel olarak da iyileştirici özelliği bulunduğu gibi, asıl uygulama sebebi, çocuğun zekâ gelişimine katkı sağlamaktır⁸³.

Rig Veda'da "janman" veya "doğum" kelimesi iki kez geçer, ancak törensel bir faaliyet değildir. Çocuğun ve annenin kötü güçlerden korunması adına yapılan basit bir tören olabilir. Çünkü o dönem uzun yaşam isteği vardır. Mitiolojik söylemlerde bile tanrıların can alacağı veya kötü ruhsal güçlerin yeni doğana bela olacağı gibi inançlar vardır. Bunu Vedalardaki yakarışlardan anlamak mümkündür⁸⁴. Örneğin mitolojik yazın alanında görülen Pütana, bebek Krişna'yı emzirerek zehirlemeye çalışan ve çocukları zehirleyen vampire benzeyen bir kötü ruhtur⁸⁵. Korkuların hakim olduğu bu dönemde babanın isteği çocuğunun sağlıklı doğmasıdır. Nitekim anneye musallat olarak çocuğun doğmasını engelleyen Rakşasalar adı verilen kötü ruhlar da vardır. Bunlar da yine korkulan yaratıklardandır. Bunun için hem dua okunur hem de büyü gibi yollara baş vurulur. Bu *samskara* basitçe uygulansa da ritüelin kökeni olarak Vedalar metni gösterilebilir.

Grahya Sutralara kadar hiçbir metinde bu ritüel hakkında herhangi bir açıklama görülmez. *Grahya Sutralarda* da genel uygulamalardan söz edilmemekle beraber daha çok inanç çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ritüelin genel uygulama şekli daha sonraki dönemlerde oluşumunu tamamlamıştır. Ancak, ateş ayini dışında yine bir bütünlük yoktur. Metinlere ve halk yaşayışlarına göre ayrıntılarda değişiklik görülür⁸⁶.

⁸⁰ Ahmet Koluman, "Dinler ve Gıda İlkelden Semaviye", *Uludag Univ. J. Fac. Vet. Med* 1 (2009), 25-32.

⁸¹ Devika Koppikar, "Blessing the Food: India's Sacred Foods and Practices Voyage to America", *Asian Fortune* (07 Nisan 2013).

⁸² Jai Sharma, "Symbolism of Food in Hinduism", *Amity Institute of Anthropology* 9/8 (2021), 3-4.

⁸³ Pandey, *Hindu Samskaras*, 123.

⁸⁴ Pandey, *Hindu Samskaras*, 120.

⁸⁵ Margaret Stutley - James Stutley, *A Dictionary of Hinduism: Its Mythology, Folklore and Development 1500 B.C.-A.D. 1500* (London and Henley: Routledge & Kegan Paul, 2019), 241.

⁸⁶ Pandey, *Hindu Samskaras*, 117-121.

SONUÇ

Sonuç olarak doğum algısının baskın olarak kutsal metinler üzerinden kurulduğu ve gelenek üzerinden insan yaşamını biçimlendirmeye devam ettiği anlaşılmıştır. Ayrıca doğum algısının Hinduizm'in kurtuluş fikrinde *maya*, *samsara*, *karma* ve *mokşa* gibi temel kavramların oluşturduğu bütünlüğe bağlı olduğu ve bunların sadece doğum algısını değil tüm *samskaraları* ve *jatakarma* ritüelini kapsadığı ayinlerle birlikte şekillendirdikleri görülmüştür. Buna göre doğum, ruhun önceki hayatında yetersiz *karma* birikimi nedeniyle yeniden bedenlendiği ve *mokşaya* ulaşamadığı; başka bir ifadeyle *atmanın* özüne, aslına, tanrısallığa kavuşamadığı ve ruhu dünyaya bağlayan *karmik* unsurlardan, ceza mahiyetindeki ruhgöçünden kurtulamadığı anlamına gelmektedir. Kurtuluş, zihnin önündeki kalın perdenin kalkarak gerçeğin, yani her şeyin Brahman olduğunun farkına varılması, dolayısıyla *atmanın* aslına vasıl olmasıdır. Bunun için önce dünyaya bağlayan unsurlardan sıyrılarak zihnin önündeki engelin kaldırılması gerekir. Bu nedenle doğum ritüelinde bebeğe zihin/bilgelik üretme ayini yapılır. Dolayısıyla kurtuluş gerçekleşmezse bunun anlamı yine doğum, yani *samsara* döngüsünde kalmaktır.

Doğum, tanrısal ruh olan *atmanın* *mokşaya* ulaşamaması ve *samsara* döngüsünden kurtulamaması ve dünyevi ruh olan *jivanın* önceki yaşamın eylem ve düşüncelerinin izlerini taşıması ve kirli kabul edilmesi gibi nedenlerle olumsuz iken yeni bir kurtuluş imkanı anlamına gelen yeni bir hayata yol açtığı için de olumludur. Bu imkanı gerçekleştirme yolunda en önemli ritüel hemen doğumun ardından icra edilen doğum ritüelidir. Ritüelde insan henüz bebek iken kurtuluş yolunda zihin/bilgelik üretme, uzun ömür ve güç ayinleriyle kurtuluş mücadelesine hazırlanır. Dolayısıyla ritüelin kutsal metinler üzerinden temelde kurtuluş öğretisi olan *dharma* ile şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Hinduizm'in evren ve insan algısının doğum fikrini etkilediği ve doğum ritüelini biçimlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre yaratılış itibariyle duyular evreni gerçekliği olmayan, ama gerçekmiş gibi görünen bir ilüzyon, yani *maya* durumundadır. Herşeyin, evrenin ve insanın özü olarak kabul edilen Tanrı duyular evreninin ardındaki gerçekliktir ve insanın tanrısal ruhu olan *atman* da beden ve dünyevi ruhla çevrenmiştir. Ayrıca insanın doğasında bulunan arzu ve istek onu dünyaya bağlarken *atmanın* özülle birleşmesine de engeldir. İnsanın zihinsel olarak bulanıklık yaşaması ve ruhun geçmiş yaşantıların etkisinde kalan bilince sahip olması söz konusudur ve doğum bunların başlangıcı anlamına gelir. İnsanın dünyaya bağlanması, sırasıyla kötülükler (*doşa*) düşkünlük ve idrak eksikliğini (*pravritti*) doğurur; ikincisi doğumu (*janma*) ve doğum da acıyı (*dukha*) doğurur. Bunun için doğum ritüelinde zihin/bilgelik üretme ayiniyle önce bebeğin zihin, akıl ve idrak kabiliyeti kazanması hedeflenir.

KAYNAKÇA

- Acari, Pandit Sri Rama Ramanuja. *Sukta Sangraha*. srimatham.com, 2017. http://www.srimatham.com/uploads/5/5/4/9/5549439/sukta_sangraha.pdf
- Aksin, Sevinç - Seyfeli, Canan. "Mrtyu: Hinduizm'de Ölüm". *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 14/1 (2022), 215-234.
- Arslan, Hammet. "Manu Kanunnamesi'nde Evlilik". *Milel ve Nihal* 10/1 (11 Kasım 2014), 91-129. <https://dergipark.org.tr/en/pub/milel/issue/10469/128152>
- Aydın, Fuat. *Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Arayışı (Hinduizm'de Kurtuluş)*. İstanbul: Ataç, 2005.
- Aydın, Fuat. "Karma ve Samsara Döngüsünde İnsan". *Doğu Batı Düşünce Dergisi* 48 (2009), 161-171.
- Bennett, Jamie. "The Four Goals/ Aims of Life: 1. Dharma". *Mahavidya: Scholarly Resources for the Study of Hinduism*. 28 Aralık 2019. Erişim 19 Nisan 2023. <http://www.mahavidya.ca/2019/12/28/dharma/>
- Bharati, Swami Jnaneshvara. "Om Mantra and the Seven Levels of Consciousness". *SwamiJ.com*. Erişim 22 Nisan 2023. <https://www.swamij.com/pdf/ommantra1189463color.pdf>
- Bronkhorst, Johannes. *Karma*. Hawai: Sheridan Books, Inc., 2011.
- Cengiz, Akın. "Aşkılık ve İçkinlik Bağlamında Bhagavatgita Adlı Eserdeki Tanrı Anlayışı". *Turkish Studies* 13/3 (2018), 195-211.
- Chakrabarti, Arindam. "Dream, Death, and Death Within a Dream". *Imaginations of Death and the Beyond in India and Europe*. ed. Günter Blamberger - Sudhir Kakar. 101-118. Singapore: Springer Nature, 2018.
- Dhavamony, Mariasusai. "Dinlerde Tanrı Anlayışı". çev. Fuat Aydın. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.
- Dwivedi, Amitabh Vikram. "Naraka". *Hinduism and Tribal Religions*. ed. Pankaj Jain vd. 1-4. Encyclopedia of Indian Religions. Dordrecht: Springer Netherlands, 2018. https://doi.org/10.1007/978-94-024-1036-5_556-1
- Filippi, Gian Giuseppe. *Mrtyu: Concept of Death in Indian Traditions*. çev. Antonio Rigopoulos. New Delhi: D.K. Printworld, 1996.
- Flood, Gavin. "Hinduism". *Rites of Passage*. ed. Jean Holm - John Bowker. 66-89. London, New York: Pinter Publishers, 1994.
- Flood, Gavin. "Introduction: A History of Hindu Practice". *The Oxford History of Hinduism: Hindu Practice*. ed. Gavin Flood. 11-31. New York: Oxford University Press, 2020.
- Gandhi, Mohandas K. *Gandhi'ye Göre Bhagavat Gita*. çev. Vecihi Karadoğan - Seda Darcan. İstanbul: Kaknüs, 2020.
- Ganjoo, R. C. "Mala, Vikshepa, Avarana: Three Obstacles on the Spiritual Path". *Boloji.Com*. Erişim 21 Nisan 2023. <https://www.boloji.com/articles/49265/mala-vikshepa-avarana>
- Gonda, Jan. *Prajapati and the Year*. Amsterdam, Oxford, New York: North-Holland Publishing Company, 1984.
- The Rig Veda*. çev. Ralph T. H. Griffith. Global Grey, E-Books., 2018. <https://www.globalgreybooks.com/rig-veda-ebook.html>
- Gül, Ali. *Ansiklopedik Hinduizm Sözlüğü*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.
- Holdrege, Barbara A. "Dharma". *The Hindu World*. ed. Sushil Mittal - Gene Thursbuy. 213-248. Canada: Taylor & Francis e-Library, 2005.
- Humphreys, Christmas. *Karma and Rebirth*. Library: Curzon, 1994.
- Jones, Constance A. vd. (ed.). *Encyclopedia of Hinduism*. New York: Facts on File, 2007.

- Kakar, Sudhir. *The Inner World: A Psycho-Analytic Study of Cildhood and Society in India*. Indian: Oxford University, 1981.
- Kane, Pandurang Vaman. *History of Dharma Sastra (Ancient and Medieval Religious and Civil Law)*. Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1941.
<http://archive.org/details/historyofdharma029210mbp>
- Kapani, Lakshmi. *The Philosophical Consept of Samskara*. Delhi: Motilal Banarsidass, 2013.
- Karataş, Hüsametdin. “Sakyamuni Buda’nın Tarihsel Kişiliği ve Öğretisinin Yeni Bir Din Haline Geliş Süreci”. *Dini Araştırmalar* 16/42 (2013), 129-142.
- Bhagavadgita: Hinduların Kutsal Kitabı*. çev. Korhan Kaya. Ankara: Dost Kitabevi, 2001.
- Kaya, Korhan. *Hinduizm*. Ankara: Dost Kitabevi, 2011.
- Kaya, Korhan. *Hint Mitolojisi Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi, 1997.
- Kaya, Korhan. *Hintlilerde Tanrı*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1998.
- Upanishadlar*. çev. Korhan Kaya. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.
- Kinnott, Kim. *Hinduism: A Very Short Introduction*. London: Oxford Üniversitesi, 1998.
- Klostermaier, K. Klaus. *A Concise Encyclopedia of Hinduism*. Oxford: Oneworld, 2003.
- Klostermaier, Klaus K. *A Survey of Hinduism*. Albany: State University of New York Press, 2007.
- Klostermaier, Klaus K. “Moksa”. *The Hindu World*. ed. Sushil Mittal - Gene Thursbuy. 288-308. Canada: Taylor & Francis e-Library, 2005.
- Koluman, Ahmet. “Dinler ve Gıda İlkelden Semaviye”. *Uludag Univ. J. Fac. Vet. Med* 1 (2009), 25-32.
- Koppikar, Devika. “Blessing the Food: India’s Sacred Foods and Practices Voyage to America”. *Asian Fortune*. 07 Nisan 2013. Erişim 14 Aralık 2022.
<https://www.asianfortunenews.com/2013/04/blessing-the-food-indias-sacred-foods-and-practices-voyage-to-america/>
- Krishnananda, Swami. *Lesssons on the Upanishads*. Sivananda Ashram, Rishikesh: The Divine Life Society, E-Books., ts.
- Krishnananda, Swami. *The Mandukya Upanishad*. Sivananda Ashram, Rishikesh, India: The Divine Life Society, E-Books., ts.
- Kutlutürk, Cemil. “Hinduizm’de Cenaze Törenleri (Antyeşti Samskara)”. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 8/1 (2016).
- Leeming, David A. *Creation Myths of the World an Encyclopedia*. Kalifornia: ABC-CLIO, 2010.
- Mahato, Chandrani - Krishnan, J. “Vedic Cosmology in the Context of Modern Cosmic Science”. *Language in India* 18 (2018), 61-67.
- Manu. “Manusmriti, The Laws of Manu, Chapter 9”. çev. George Buhler. *Hinduism Facts*. Erişim 21 Nisan 2023. <https://www.hinduismfacts.org/hindu-scriptures-and-holy-books/manusmriti/chapter-ix/>
- Masatoğlu, Mehmet. *Hinduizm’de Dharma Kavramı*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Dinler Tarihi, Doktora Tezi, 2020.
- McGee, Mary. “Samskâra”. *The Hindu World*. ed. Sushil Mittal - Gene Thursbuy. 332-356. Canada: Taylor & Francis e-Library, 2005.
- Nikhilananda, Swami. *Hinduizm*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 2003.
- O’flaherty, Wendy Doniger. *Hindu Mitolojisi*. çev. Kudret Emiroğlu. Ankara: İmge Kitabevi, 1996.
- O’flaherty, Wendy Doniger. *The Origins of Evil in Hindu Mythology*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1988.
- Öztürk, Nermin. “Hinduizmdeki Günlük İbadetlerden: Sandhyavandanam”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (2018), 15-36.

- Pandey, Raj Bali. *Hindu Samskaras: A Socio-Religious Study of the Hindu Sacraments*. Banaras: Vikrama Publications, 1949.
- Pattanaik, Devdutt. *Faith: 40 Insights into Hinduism*. India: Harper Collins, 2019.
- Rao, D. C. *Understanding Hinduism: Basic Concepts Explained*. The Hindu American Foundation, ts. <https://dokumen.tips/documents/understanding-hinduism-basic-concepts-explained.html?page=1>
- Sarangi, Shailaja. "16 Sanskaras in Hinduism and Their Relevance from the Past to the Present". *Pratha: The Indian School of Cultural Studies*. 22 Temmuz 2021. Erişim 04 Aralık 2022. <https://www.prathaculturalschool.com/post/16-sanskaras-in-hinduism>
- Sarao, K. T. S. "Anatman/Atman (No-Self/Self)". *ENCYCLOPEDIA.com*. Erişim 23 Nisan 2023. <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/anatmanatman-no-selfself>
- Sharma, Jai. "Symbolism of Food in Hinduism". *Amity Institute of Anthropology* 9/8 (2021). <https://www.longdom.org/open-access/symbolism-of-food-in-hinduism-83596.html>
- Shin, Kiseong. *The Concept of Self in Hinduism, Buddhism, and Christianity and Its Implication for Interfaith Relations*. Oregon: Pickwick Publications, 2017.
- Singh, Jaipal. "Hindu, Hinduism and Hindustan: Part IV: Varnashram and Purushartha". *Boloji.Com*. Erişim 19 Nisan 2023. <https://www.boloji.com/articles/50032/hindu-hinduism-and-hindustan-part-iv%20%20%20%2017.01.2022>
- Sivananda, Sri Swami. *What Becomes of the Soul After Death*. India: A Divine Life Society, 1999.
- Srinivasan, Amrutur V. *Hinduism for Dummies*. Indiana, Indianapolis: Wiley Publishing, Inc., 2011.
- Stutley, Margaret - Stutley, James. *A Dictionary of Hinduism: Its Mythology, Folklore and Development 1500 B.C.-A.D. 1500*. London and Henley: Routledge & Kegan Paul, 2019.
- Swami, Pujyasri Chandrasekharendra Saraswati. *Hindu Dharma: The Universal Way of Life*. India: Bharatiya Vidya Bhavan, ts.
- White, Mia. "Jatakarma". *Jatakarma - Hindu Birth Ritual*. Erişim 23 Nisan 2023. <http://jatakarma-hindu-birth-ritual.weebly.com/jatakarma.html>
- Yellow Horn, Deserae. "Karma, Samsara, and Reincarnation: The Concept of Samsara". *Mahavidya: Scholarly Resources for the Study of Hinduism*. 04 Mart 2015. Erişim 19 Nisan 2023. <http://www.mahavidya.ca/2015/03/04/the-concept-of-samsara/>
- Yitik, Ali İhsan. *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1996.
- Zimmer, Heinrich. *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*. ed. Josebh Campbell. çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 1. Basım, 2004.
- Bhagavad-Gītā: As It Is Complete Edition*. New York: Collier Books, 1972.
- ENCYCLOPEDIA.com. "Jiva". Erişim 23 Nisan 2023. <https://www.encyclopedia.com/religion/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/jiva>
- hindu scriptures.com. "Postnatal Sanskara". 08 Mart 2018. Erişim 08 Aralık 2022. <https://www.hinduscriptures.com/vedic-culture/rituals/sixteen-sanskara/postnatal-sanskara/11994/>
- Sanskrit Dictionary.org. "Samsara: English Translation of the Sanskrit Word". Erişim 28 Ekim 2022. https://sanskritdictionary.org/?sd_query=samsara
- ENCYCLOPEDIA.com. "Sarira". Erişim 23 Nisan 2023. <https://www.encyclopedia.com/religion/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/sarira>

Sanskrit Dictionary.org. “Sutika: English Translation of the Sanskrit Word”. Erişim 28 Ekim 2022. https://sanskritdictionary.org/?sd_query=sutika
The Vedas: An English-Only, Indexed Version of The 4 Veda Samhitas in One Document. Dharmic Scriptures Team, 2002.